

УДК 340.0:340.1

Л. І. КАЛЕНІЧЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Харківського національного університету внутрішніх справ

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЯВИЩЕ ОБ'ЄКТИВНОГО ПРАВА

Проаналізовано особливості конституційно-правової, кримінальної, адміністративної, цивільно-правової відповідальності як явищ об'єктивного права. Встановлено основні риси юридичної відповідальності як явища об'єктивного права. Сформульовано дефініцію юридичної відповідальності як явища об'єктивного права.

Ключові слова: відповідальність, юридична відповідальність, конституційно-правова відповідальність, кримінальна відповідальність, адміністративна відповідальність, цивільно-правова відповідальність, форми (види) відповідальності.

Kalenichenko, L.I. (2016), "Legal liability as a phenomenon of objective law" ["Yurydychna vidpovidalnist yak yavyshe obiektyvnoho prava"], *Pravo i Bezpeka*, No. 2, pp. 31–37.

Постановка проблеми. Категорія юридичної відповідальності тісно пов'язана зі змістом поняття права, його гносеологічними та аксіологічними аспектами. Юридична відповідальність є однією з гарантій права, саме з її допомогою норми права реалізуються, втілюються в життя шляхом дотримання, виконання, використання, правозастосування.

Стан дослідження. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що проблема визначення категорії «юридична відповідальність» та її форм є однією з актуальних у кожній із базових галузей права. Конституційно-правова, кримінальна, адміністративна, цивільно-правова відповідальність неодноразово були предметом наукових досліджень Ю. Г. Барабаша, Л. М. Баранової, В. І. Борисової, І. Л. Бородіна, В. А. Гуменюка, Г. В. Джагупова, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, А. Ф. Моти, Ю. А. Пономаренка, С. Н. Приступи, І. В. Спасибо-Фатеевої, Є. В. Ткаченка та ін. Проте на сьогодні у сфері

конституційного, кримінального, адміністративного, цивільного права серед науковців немає одностайної точки зору щодо сутності та змісту відповідних форм юридичної відповідальності. У загальнотеоретичній науковій літературі проблема визначення сутності юридичної відповідальності також є невирішеною, хоча була предметом досліджень таких учених, як Н. А. Берлач, В. К. Гришук, О. В. Іваненко, В. А. Кожухар, Д. А. Ліпінський, М. Б. Мироненко, Н. М. Оніщенко, І. А. Сердюк, А. С. Шабуров, М. Д. Шиндяпіна, Л. С. Явич та ін.

У зв'язку з цим, а також беручи до уваги, що юридична відповідальність є явищем об'єктивного права, метою цієї статті є на підставі аналізу особливостей форм юридичної відповідальності як явищ об'єктивного права дослідити її специфічні риси, сформулювати дефініцію.

Виклад основного матеріалу. У загальній теорії права традиційно розрізняють поняття об'єктивного і суб'єктивного права [1, с. 252].

У догматичному розумінні об'єктивне право являє собою структуру принципів, правил і положень належної поведінки в зовнішніх відносинах членів юридичного спілкування, що встановлюються (визнаються) та охороняються публічною владою [2, с. 18]; «сукупність юридичних норм, виражених (зовні об'єктивованих) у відповідних актах держави (закони, кодекси, конституції, укази, ухвали і т. д.)» [3, с. 130].

Зважаючи на викладене, маємо підстави відмітити, що об'єктивне право має зовнішню та внутрішню форми. Зовнішньою формою об'єктивного права є правові нормативні акти та інші джерела (форми) права (правові звичаї, правові прецеденти та нормативно-правові договори), в яких закріплюються норми права. У свою чергу, внутрішньою формою об'єктивного права є система права, яка складається із правових норм, що об'єднуються у правові інститути і галузі права.

У контексті догматичного розуміння об'єктивного права відносини юридичної відповідальності з позиції зовнішньої форми об'єктивного права врегульовуються правовими нормативними актами різної юридичної сили, а з позиції внутрішньої форми об'єктивного права норми права, які врегульовують відносини юридичної відповідальності, становлять підгалузі, інститути тих чи інших галузей права або самостійні галузі права [4, с. 68].

Отже, юридична відповідальність як явище об'єктивного права знаходить своє формальне закріплення у нормативно-правових актах та інших джерелах (формах) права. Норми права, які закріплюють положення юридичної відповідальності, у системі права впорядковуються за основними критеріями розмежування галузей та інститутів права. У зв'язку з цим упорядкована сукупність правових норм, що врегульовує певний тип або вид (групу) схожих суспільних відносин за допомогою специфічного галузевого методу правового регулювання, становить конкретні інститути юридичної відповідальності певних галузей, підгалузей системи права.

Кожна галузь права має власну сукупність упорядкованих взаємоузгоджених норм права, що являють собою інститут юридичної відповідальності цієї галузі права. Так, у межах конституційного права існує конституційна відповідальність, у межах адміністративного права – адміністративна, у межах кримінального права – кримінальна відповідальність тощо. Зазначені галузеві види юридичної відповідальності як явища об'єктивного права знаходять своє формальне закріплення у галузевих нормативно-

правових актах та інших джерелах (формах) права відповідної галузі права.

На наш погляд, аналіз нормативно-правових актів основних галузей права та відповідних їх джерел (форм) права, які формально закріплюють зміст галузевих видів юридичної відповідальності (конституційну, адміністративну, фінансову, кримінальну відповідальність тощо), дозволить проаналізувати юридичну відповідальність як явище об'єктивного права. Такий стан речей, на нашу думку, обумовлений змістом гештальт-теорії, згідно з якою сутність цілого можна пізнати через його складові.

Одним із видів юридичної відповідальності є конституційно-правова відповідальність, яка в юридичній літературі розглядається, по-перше, як засіб державного примусу до правопорушників, а по-друге, її суть полягає в настанні негативних наслідків, тобто юридичних санкцій, які застосовуються за порушення конституційно-правових норм [5, с. 34; 6, с. 190].

Конституційно-правова відповідальність як явище об'єктивного права має низку особливостей.

По-перше, підставою настання конституційно-правової відповідальності є порушення норм Конституції, які конкретизуються у конституційному законодавстві: «особливістю конституційно-правової відповідальності є ... те, що правові підстави цього виду відповідальності містяться не у єдиному спеціальному законі (кодексі), як це властиво іншим видам юридичної відповідальності, а у Конституції та поточному конституційному законодавстві України» [7, с. 654]. Тобто конституційно-правова відповідальність урегульована нормами конституційного права, підставою настання конституційно-правової відповідальності є конституційний делікт [5, с. 42].

По-друге, конституційно-правова відповідальність має особливий суб'єктний склад (суб'єктами конституційно-правової відповідальності є органи публічної влади, їх посадові особи, політичні партії та громадські об'єднання, громадяни) [5, с. 43–44].

По-третє, конституційно-правова відповідальність має чітко виявлений політичний характер [5, с. 44].

По-четверте, конституційно-правова відповідальність відрізняється від інших видів юридичної відповідальності наявністю своїх власних особливих санкцій. На думку О. В. Марцеляка, конституційно-правова відповідальність істотно відрізняється від кримінальної та адміністративної відповідальності з точки зору змісту і наслідків санкцій, які застосовуються за

конституційно-правові правопорушення [8, с. 50]. До конституційно-правових санкцій належать: а) визнання роботи державного органу, посадової особи незадовільною; б) дострокове реформування або розформування підконтрольного органу; в) обмеження, позбавлення спеціального статусу; г) тимчасова або повна заборона діяльності; ґ) відставка або усунення з поста; д) визнання нормативно-правового акта неконституційним тощо [7, с. 653].

По-п'яте, конституційно-правова відповідальність спрямована на захист Конституції, стабільності конституційного ладу, прав і свобод особи в Україні. З цього приводу Ю. В. Ткаченко зазначає, що «серед об'єктів конституційно-правової відповідальності є такі «традиційні» для юридичної відповідальності, як власність, здоров'я, майно тощо, та ціла низка особливих об'єктів – територія, суверенітет, влада, розподіл повноважень та ін.» [7, с. 654].

Поряд із конституційно-правовою відповідальністю одним із видів юридичної відповідальності є адміністративно-правова відповідальність. На нормативно-правовому рівні законодавець не формулює офіційну дефініцію «адміністративна відповідальність», не визначає зміст цього правового явища. Положення ст. 23 Кодексу України про адміністративні правопорушення вказують на те, що мірою адміністративної відповідальності є адміністративне стягнення [9, с. 288]. Що стосується адміністративно-правової науки, то як вітчизняні, так і зарубіжні вчені порушують окремі питання адміністративної відповідальності, у межах спеціалізованих досліджень формулюють її поняття.

Аналіз поглядів учених-адміністративістів щодо змісту визначення адміністративної відповідальності дає підстави констатувати, що частина науковців визначають адміністративну відповідальність як сукупність адміністративних правовідносин, що виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами (посадовими особами) до осіб, які вчинили адміністративний проступок, особливих санкцій – адміністративних стягнень [10, с. 43; 11, с. 23; 12, с. 24]. На думку іншої частини вчених-правознавців, адміністративна відповідальність – це форма реагування держави на адміністративне правопорушення, що полягає в застосуванні уповноваженим органом або посадовою особою передбаченого законом стягнення до суб'єкта правопорушення [13, с. 107]; вид юридичної відповідальності фізичних та юридичних осіб перед органами виконавчої влади чи судом за порушення адміністративно-правових норм на

основі застосування адміністративних стягнень [14, с. 121]. Існує точка зору, згідно з якою під адміністративною відповідальністю слід розуміти застосування частини заходів адміністративного примусу, а саме адміністративних стягнень [15, с. 88; 16, с. 7].

У контексті зазначених точок зору на сутність адміністративної відповідальності, на нашу думку, доцільно звернути увагу на особливості останньої як явища об'єктивного права.

Отже, для адміністративної відповідальності характерна множинність правових норм, що регулюють різні її аспекти, а також державних органів (посадових осіб), які розслідують, розглядають і ухвалюють рішення у справі про адміністративне правопорушення (проступок), виконують ухвалені рішення [10, с. 39]. Порядок і підстави притягнення до адміністративної відповідальності регулюються системою нормативно-правових актів адміністративного законодавства. Із зазначеного випливає, що однією з особливостей адміністративно-правової відповідальності є те, що вона врегульована нормами адміністративного права. Підставою притягнення до адміністративної відповідальності є адміністративне правопорушення (проступок).

Заходи адміністративної відповідальності застосовуються державними органами, які є суб'єктами виконавчої влади. Перелік державних органів, які мають право застосовувати заходи адміністративної відповідальності, міститься в розділі III КУпАП. Суб'єктами адміністративної юрисдикції є також районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди, судді [5, с. 138]. У результаті притягнення до адміністративної відповідальності застосовуються (реалізуються) санкції адміністративно-правових норм. До винних суб'єктів учинення адміністративних правопорушень застосовуються адміністративні стягнення, передбачені ст. 24 КУпАП.

Процедура застосування адміністративної відповідальності є простішою та оперативнішою, ніж у кримінальному процесі [17, с. 51]. Порядок притягнення до адміністративної відповідальності є спрощеним, що створює умови для його оперативного та економічного використання [5, с. 138].

Між суб'єктом, який є винним у вчиненні адміністративного правопорушення, і суб'єктом, котрий згідно з положеннями адміністративного законодавства має право накладення адміністративних стягнень, немає відносин службової підпорядкованості. Якщо винна у вчиненні адміністративного правопорушення

особа та орган (посадова особа), який має право накладення адміністративної відповідальності, перебувають у відносинах службової підпорядкованості, йтиметься про дисциплінарну відповідальність [18, с. 120; 5, с. 138; 17, с. 51].

Звернімо окремо увагу на те, що в юридичній науковій літературі деякі вчені-адміністративісти стверджують, що суб'єктами адміністративно-правової відповідальності можуть бути як фізичні, так і юридичні особи [17, с. 51; 19, с. 292–297; 20, с. 295–296]. Відповідно, ця характерна риса адміністративно-правової відповідальності, на наш погляд, також може бути віднесена до особливостей зазначеного конкретного виду (адміністративно-правової відповідальності) досліджуваного правового явища (юридичної відповідальності).

Поряд з адміністративно-правовою відповідальністю одним з основних інститутів права галузей публічного права України є кримінальна відповідальність.

У зв'язку з тим, що нормативно-правові приписи Загальної та Особливої частин кримінального законодавства будуються навколо інститутів кримінальної відповідальності та злочину, визначення змісту дефініцій цих правових явищ на законодавчому рівні, на нашу думку, є вкрай важливим та актуальним завданням сьогодення. У цьому контексті звернімо увагу на те, що на сьогодні у кримінальному законодавстві України немає законодавчої легальної дефініції кримінальної відповідальності, тоді як ч. 1 ст. 11 КК України офіційно інтєрпретує злочин.

Відсутність офіційної дефініції поняття «кримінальна відповідальність» на законодавчому рівні «справляє суттєвий вплив на зміст та результати наукових досліджень у сфері кримінального права» [5, с. 258], оскільки поняття «кримінальна відповідальність» є одним із векторів системи координат будь-якого кримінально-правового наукового дослідження.

У кримінально-правовій науковій літературі немає однакості точки зору щодо сутності та змісту кримінальної відповідальності. Вчені в галузі кримінального права неодноразово робили спроби об'єднати існуючі в науковій літературі визначення кримінальної відповідальності у певні групи. Однак у поглядах щодо класифікації визначень кримінальної відповідальності серед учених також нема єдності. Одні науковці об'єднують основні існуючі визначення кримінальної відповідальності у чотири групи [21, с. 17–22]; інші – у п'ять [22, с. 13]; існує точка зору, згідно з якою різноманіття понять досліджуваного явища інтегру-

ється у шість основних концепцій [23, с. 28–34]. На думку Ю. А. Пономаренка, основні визначення поняття «кримінальна відповідальність» необхідно об'єднати у сім груп [5, с. 261–265].

На підставі зазначених інтегрованих підходів до розуміння сутності кримінальної відповідальності вважаємо за доцільне відмітити, що вони розкривають зміст досліджуваного правового явища у контексті як об'єктивного, так і суб'єктивного права.

Що стосується визначення поняття кримінальної відповідальності як явища об'єктивного права, то, на наш погляд, певною мірою обґрунтованими є позиції В. М. Бурдіна [24, с. 72], О. О. Дудорова [25, с. 156, 161], І. В. Красницького [26, с. 61–62, 225], які підтримують прихильників другого підходу до розуміння сутності поняття «кримінальна відповідальність».

Крім того, особливо цінною в контексті дослідження кримінальної відповідальності як явища об'єктивного права, на наш погляд, є дефініція, запропонована Ю. А. Пономаренком. На підставі аналізу наявих у юридичній науковій літературі дефініцій кримінальної відповідальності вчений формулює інтегроване універсальне поняття досліджуваного явища. На думку Ю. А. Пономаренка, кримінальна відповідальність – це передбачені кримінальним законом обмеження прав і свобод особи за вчинення нею кримінального правопорушення [5, с. 13, 276]. Автор окремо наголошує на тому, що кримінальна відповідальність є обмеженням реалізації прав і свобод конкретної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, тобто кримінальна відповідальність настає за вчинення кримінального правопорушення. При цьому обмеження реалізації прав і свобод конкретної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, передбачається нормами кримінального закону [5, с. 269–275].

Із зазначеного випливає, що до основних специфічних рис кримінальної відповідальності слід віднести такі: 1) є обмеженням прав і свобод особи, яка вчинила кримінальне правопорушення; 2) настає за вчинення кримінального правопорушення, підставою кримінальної відповідальності є кримінальне правопорушення; 3) передбачається нормами кримінального закону.

На відміну від кримінального права інститут відповідальності у цивільному праві не вважається головним, центральним. Такий стан речей обумовлений, з одного боку, предметом цієї галузі права та диспозитивним методом правового регулювання цивільних відносин, а з

іншого, – тим, що більшість відносин, які регулюються нормами цивільного права, виникають із правомірних дій їх учасників [5, с. 67].

Хоча цивільно-правова відповідальність не є центральним інститутом цивільної галузі права, слід окремо відмітити, що вона є однією з гарантій захисту прав і свобод суб'єктів цивільно-правових відносин. Саме цивільно-правова відповідальність тією чи іншою мірою забезпечує реалізацію суб'єктами цивільно-правових відносин їхніх прав та обов'язків. Якщо ж суб'єкти цивільно-правових відносин за власним бажанням не виконують покладені на них законом, договором обов'язки, цивільно-правова відповідальність є, умовно кажучи, інструментом, за допомогою якого забезпечується примусове виконання такого роду зобов'язань.

У зв'язку із зазначеним категорія цивільно-правової відповідальності неодноразово була предметом наукових досліджень цивілістів права. Науковий інтерес до цієї правової категорії, на наш погляд, обумовлений, перш за все, відсутністю в актах цивільного законодавства дефініції, яка б на законодавчому рівні давала офіційне визначення цього правового явища.

Аналіз наукової літератури свідчить, що на сучасному етапі розвитку доктрини цивільно-правової відповідальності більшість учених визнають, що вона як відносно відокремлена правова категорія повинна, з одного боку, виражатися у негативних наслідках, додатковому обтяженні для порушника, з іншого – мати характер еквівалентного відшкодування заподіяних збитків для потерпілого [27, с. 194; 28, с. 492]. Зокрема, І. С. Канзафарова визначає цивільно-правову відповідальність як обумовлену особливостями предмета і методу цивільно-правового регулювання систему цивільно-правових засобів, за допомогою яких, з одного боку, забезпечується і гарантується захист цивільних прав та інтересів суб'єктів цивільного права, з іншого, – здійснюється карально-виховний вплив на правопорушників [29, с. 102].

Враховуючи існування різних підходів до розуміння сутності цивільно-правової відповідальності, на наш погляд, у контексті дослідження юридичної відповідальності як явища об'єктивного права доцільно звернути увагу на особливості цього виду відповідальності як явища об'єктивного права. Цивільно-правова відповідальність як окремий вид юридичної відповідальності має низку специфічних ознак (рис). До них у юридичній науковій літературі традиційно відносять: її майновий характер;

додатковість обмеження; відповідальність юридично рівних суб'єктів один перед одним; компенсаційний (еквівалентний) характер [5, с. 74; 30]; державно-примусовий характер [31, с. 161; 5, с. 71]; суспільний осуд поведінки правопорушника, негативні наслідки її застосування до правопорушника [5, с. 71].

Для аналізу особливостей юридичної відповідальності як явища об'єктивного права, на нашу думку, достатньо надати характеристику цього інституту в базових (фундаментальних) галузях права, до яких належать конституційне, цивільне, адміністративне, кримінальне право [32, с. 364]. У зв'язку з тим у нашій статті ми не ставили перед собою завдання охарактеризувати особливості юридичної відповідальності у межах спеціальних (конкретизуючих) галузей права (трудове, сімейне, земельне, кримінально-виконавче, фінансове право).

Аналіз особливостей базових галузевих інститутів юридичної відповідальності, а також найпоширеніших підходів до визначення її поняття дає підстави охарактеризувати юридичну відповідальність як явище об'єктивного права на загальнотеоретичному рівні як правову категорію, що: 1) має абстрактну форму [33]; 2) є не персоніфікованою; 3) формально виражається у санкціях відповідних норм галузей права; 4) спирається на державний примус (тісно пов'язана з державою); 5) спричиняє певні негативні наслідки (особистого, майнового, організаційного характеру) для особи, яка вчинила правопорушення; 6) має процесуальну форму втілення (у законодавстві України існує певний порядок, послідовність дій, передбачена для настання юридичної відповідальності); 7) має визначені законодавством підстави настання.

У контексті зазначених ознак юридичної відповідальності як явища об'єктивного права, на наш погляд, теоретично обґрунтованим та універсальним поняттям цієї правової категорії є визначення юридичної відповідальності, запропоноване С. П. Погребняком. Учений визначає юридичну відповідальність як передбачені санкціями норм права, забезпечені можливістю застосування державного примусу несприятливі наслідки особистого, майнового чи організаційного характеру, яких суб'єкт зазнає за вчинене правопорушення та які індивідуалізовані через належний юридичний акт [5, с. 31].

У цілому погоджуючись із вищевикладеним визначенням юридичної відповідальності, ми вважаємо доцільним у площині аналізу юридичної відповідальності як явища об'єктивного права у змісті її поняття формулювання «індивідуалізовані через належний

юридичний акт» змінити на «процесуально закріплені в передбаченому законодавством порядку», а формулювання «суб'єкт зазнає за вчинене правопорушення» – на «суб'єкт права зазнає за вчинене правопорушення (порушення суб'єктивних прав)».

Використання у змісті поняття юридичної відповідальності як явища об'єктивного права формулювання «процесуально закріплені в передбаченому законодавством порядку», на нашу думку, має більш загальний характер, не пов'язане з ухваленням рішення у конкретній юридичній справі, дає змогу розмежувати юридичну відповідальність як об'єктивне явище від розуміння її в суб'єктивній площині права.

У свою чергу, зміна у змісті поняття юридичної відповідальності формулювання «суб'єкт

зазнає за вчинене правопорушення» на «суб'єкт права зазнає за вчинене правопорушення (порушення суб'єктивних прав)» дозволить врахувати специфічні риси цивільно-правової відповідальності у змісті поняття досліджуваного явища.

Висновок. Отже, юридична відповідальність як явище об'єктивного права – це передбачені санкціями норм права, забезпечені можливістю застосування державного примусу несприятливі наслідки особистого, майнового чи організаційного характеру, яких відповідний суб'єкт права зазнає за вчинене правопорушення (порушення суб'єктивних прав) і які процесуально закріплені в передбаченому законодавством порядку.

Список використаних джерел

1. Крестовська Н. М. Теорія держави і права : підручник ; практикум ; тести / Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвєєва. – Київ : Юрінком Інтер, 2015. – 584 с.
2. Черних Є. М. Проблеми поняття права в об'єктивному сенсі / Є. М. Черних // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право. – 2011. – Вип. 1. – С. 14–20.
3. Матузов Н. И. О праве в объективном и субъективном смысле / Н. И. Матузов // Правоведение. – 1999. – № 4. – С. 129–143.
4. Витрук Н. В. Общая теория юридической ответственности / Н. В. Витрук. – М. : Норма, 2009. – 259 с.
5. Проблеми правової відповідальності : монографія / [Ю. П. Битяк, Ю. Г. Барабаш, Л. М. Баранова та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, В. І. Борисової. – Харків : Право, 2014. – 348 с.
6. Тодыка Ю. Н. Конституция Украины – Основной Закон государства и общества : учеб. пособие / Ю. Н. Тодыка. – Харьков : Факт, 2001. – 382 с.
7. Ткаченко Ю. В. Особливості конституційно-правової відповідальності [Електронний ресурс] / Ю. В. Ткаченко // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 652–656. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_3_107.pdf.
8. Марцеляк О. В. Заходи конституційно-правової відповідальності учасників виборчого процесу в Україні [Електронний ресурс] / О. В. Марцеляк // Форум права. – 2005. – № 1. – С. 50–57. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2005_1_9.pdf.
9. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен : монографія / В. К. Колпаков. – Київ : Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.
10. Бородин І. Л. До питання про дефініцію «адміністративно-правова відповідальність» / І. Л. Бородин, В. А. Круглов // Юридичний вісник. – 2012. – № 1 (22). – С. 39–44.
11. Мота А. Ф. Адміністративна відповідальність військовослужбовців за законодавством України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Мота Андрій Федорович. – Хмельницький, 2001. – 171 с.
12. Хорошак Н. В. Адміністративні стягнення за законодавством України : монографія / Н. В. Хорошак. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. – 172 с.
13. Шульженко Ф. П. Юридична відповідальність за правопорушення у сфері економіки : навч. посіб. / Ф. П. Шульженко, Є. В. Невмержицький. – Київ : КНЕУ, 2003. – 171 с.
14. Битяк Ю. П. Административное право Украины (Общая часть) : учеб. пособие / Ю. П. Битяк, В. В. Зуй. – Харьков : Одиссей, 1999. – 224 с.
15. Студеникина М. С. Что такое административная ответственность? / М. С. Студеникина. – М. : Сов. Россия, 1990. – 128 с.
16. Адміністративна відповідальність в Україні : навч. посіб. / [А. Т. Комзюк, В. А. Гуменюк, Г. В. Джагунов та ін.] ; за заг. ред. А. Т. Комзюка. – 3-тє вид., доопр. – Харків : Вид-во Харків. нац. ун-ту внутр. справ, 2007. – 80 с.
17. Іванцов В. О. Адміністративно-правова відповідальність: узагальнюючий підхід до визначення поняття / В. О. Іванцов // Право і Безпека. – 2014. – № 3 (54). – С. 48–53.
18. Петров Ю. А. Административная ответственность / Ю. А. Петров // Государственная дисциплина и ответственность / под ред. Л. И. Антоновой и Б. И. Кожохина. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1990. – § 5 гл. 2. – С. 101–120.
19. Алехин А. П. Административное право Российской Федерации : учебник / А. П. Алехин, А. А. Кармолицкий, Ю. М. Козлов. – М. : Зерцало, 1997. – 678 с.

20. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник / В. К. Колпаков. – Київ : Юрінком Інтер, 1999. – 736 с.
21. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності / Ю. В. Баулін. – Київ : Атіка, 2004. – 296 с.
22. Кузнецова Н. Ф. Новый Уголовный кодекс Республики Беларусь / Н. Ф. Кузнецова // Вестник Московского университета. Серия 11 «Право». – 2000. – № 3. – С. 3–14.
23. Кругликов Л. Л. Дифференциация ответственности в уголовном праве / Л. Л. Кругликов, А. В. Васильевский. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. – 300 с.
24. Бурдін В. М. До питання про поняття кримінальної відповідальності / В. М. Бурдін // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2005. – № 9 (47). – С. 64–74.
25. Дудоров О. О. Про поняття кримінальної відповідальності / О. О. Дудоров // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка. – 2007. – № 4. – С. 155–162.
26. Красницький І. В. Кримінальна відповідальність як інститут кримінального права Франції та України: порівняльний аналіз : монографія / І. В. Красницький. – Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2008. – 232 с.
27. Цивільне право України : підручник : у 2 кн. Кн. 1. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – Київ : Юрінком Інтер, 2004. – 722 с.
28. Брагинский М. И. Договорное право: общие положения / М. И. Брагинский, В. В. Витрянский. – М. : Статут, 1997. – 682 с.
29. Канзафарова І. С. Теорія цивільно-правової відповідальності : монографія / І. С. Канзафарова. – Одеса : Астропринт, 2006. – 264 с.
30. Легеза Ю. О. Розуміння цивільно-правової відповідальності / Ю. О. Легеза // Науковий вісник Дніпропетровського університету внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 118–125.
31. Яковлев В. Ф. Гражданско-правовой метод регулирования общественных отношений / В. Ф. Яковлев. – 2-е изд., доп. – М. : Статут, 2006. – 240 с.
32. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підручник / О. Ф. Скакун. – Харків : Еспада, 2006. – 776 с.
33. Рабинович П. Методологія вітчизняного загальнотеоретичного праводержавства / П. Рабинович // Український правничий часопис. – 2004. – № 6 (11). – С. 13–17.

Надійшла до редколегії 26.05.2016

КАЛЕНИЧЕНКО Л. И. ЮРИДИЧЕСКАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ КАК ЯВЛЕНИЕ ОБЪЕКТИВНОГО ПРАВА

Проанализированы особенности конституционно-правовой, уголовной, административной, гражданско-правовой ответственности как явлений объективного права. Установлены основные черты юридической ответственности как явления объективного права. Сформулирована дефиниция юридической ответственности как явления объективного права.

Ключевые слова: *ответственность, юридическая ответственность, конституционно-правовая ответственность, уголовная ответственность, административная ответственность, гражданско-правовая ответственность, формы (виды) ответственности.*

KALENICHENKO L. I. LEGAL LIABILITY AS A PHENOMENON OF OBJECTIVE LAW

The features of constitutional and legal, criminal, administrative, civil and legal liability as a phenomenon of objective law have been analyzed.

It has been established that legal liability as a phenomenon of objective law is characterized by certain features: 1) has an abstract form; 2) is not personalized; 3) is formally expressed in sanctions of the relevant norms of law branches; 4) is based on state compulsion (closely connected with the state); 5) causes some negative results (of personal, property, organizational nature) for a person, who has committed an offense; 6) has a procedural form of implementation (with the legislation of Ukraine there is a certain order, sequence of actions prescribed for the onset of legal liability); 7) has grounds defined by the law.

The author has formulated a definition of legal liability as a phenomenon of objective law – it is law norms provided by the sanctions, granted by the ability to use the state compulsion, adverse effects of personal, property or organizational nature, which are suffered by the relative law subject for the commission of an offense (violation of subjective rights), and which are procedurally enshrined in the legislation.

Keywords: *liability, legal liability, constitutional and legal liability, criminal liability, administrative liability, civil and legal liability, forms (types) of liability.*